

Seresi Márta, Eszenyi Réka, Robin Edina (szerk.)

Távolléti oktatás a fordító- és tolmácsképzésben. Oktatásmódszertani tapasztalatok a COVID-19 idején

*(Az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék kiadványa
172. pp. ISBN 978-963-489-288-5)*

Csatár Péter

E-mail: csatarpeter@unideb.hu

Oktatóként, hallgatóként mindenkinek első kézből van tapasztalata a távolsági oktatásról, és sok pandémia-riport is napvilágot látott az utóbbi időben arról, hogy miként hatott ki a járványhelyzet az egyetemi képzés egészének működésére. Az olyan beszámolók azonban ritkábbak, amelyek egy adott képzést, illetve annak minden érintett képzési szintjét és színterét átfogó felméréseket, tapasztalati elemzéseket adnak közre. Ezért is figyelemfelkeltő az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének kezdeményezése, amely a 2020-as év tavaszi, első lockdown-időszakából oszt meg tapasztalatokat a fordítás és tolmácsolás oktatását érő kihívásokról abban a kötetben, amely nemrég jelent meg „Távolléti oktatás a fordító- és tolmácsképzésben. Oktatási tapasztalatok COVID-19 idején” címmel.

A kötetet a tanszék oktatói jegyzik szerzőként és szerkesztőként is, és Horváth Ildikó bevezetőjén kívül összesen 10 esettanulmányt foglal magában. Az írások lefedik a fordító-és tolmácsképzés minden nagyobb területét: az általános fordítás-technikát, a tolmácsolásoktatás különféle formáit, a terminológia és a szakfordítás egyes szegmenseit, de a távoktatás és a doktori képzés is terítékre kerül. A kötetet záró írás pedig a hallgatók és oktatók szubjektív tapasztalatait osztja meg velünk, így nemcsak az oktatói, képzési perspektíva, hanem a hallgatók tapasztalatai is közvetlenül megjelennek a kötetben.

Az írások tulajdonképpen annak az alapvető kérdésnek a különféle aspektusait vizsgálják, hogy miként változik meg az oktatási környezet a távolléti oktatással, és hogy milyen következményei vannak a távolléti oktatás bevezetésének az oktatásmódszertanra, a teljesítmény értékelésére, illetve a közvetítendő tartalomra, továbbá a tanár-diák és a diák-diák interakcióra, és nem utolsósorban a benne részt vevő hallgatók és oktatók attitűdjére, illetve mentális egészségére.

Hivatkozás: Csatár P. 2021. Seresi Márta, Eszenyi Réka, Robin Edina (szerk.) Távolléti oktatás a fordító- és tolmácsképzésben. Oktatásmódszertani tapasztalatok a COVID-19 idején. *Fordítástudomány* 23. évf. 1. szám. 132–138.

DOI: <https://doi.org/10.35924/fordtud.23.1.12>

A kötet első három tanulmánya (Kovalik-Deák Szilvia, Robin Edina, valamint Sereg Judit és Mány Dániel írásai) a fordítástechnika kurzusok online formájában rejlő lehetőségeket és a távolléti oktatás korlátait igyekeznek megmutatni. Kovalik-Deák Szilvia dolgozata kiváló felvezető, mivel segít eligazodni abban a címkefelhőben, amelyet a távolléti oktatás gerjesztett. Így megtudhatjuk, hogy miben rejlik a távoktatás és a távolléti oktatás különbsége, hogy mi az a d-learning, az e-learning, m-learning, vagy az aszinkronitás. Kovalik-Deák abban is támpontokat igyekeznek nyújtani, hogy hol keressük az oktatási palettán a pandémia idejére bevezetett távolsági oktatást és arra a következtetésre jut, hogy „a 2020 tavaszán, alig néhány nap leforgása alatt bevezetett távolléti oktatás [...] hibrid oktatásnak (blended learning) tekinthető, amely [...] az e-tanulás és a hagyományos rendszer egyidejű alkalmazását jelentette (8).

Robin Edina írása egy fordítástechnikai kurzushoz kapcsolódó felmérés eredményeit adja közre, amelynek célja a „virtuális tanteremként funkcionáló Canvas oktatási keretrendszer hatékonyságának feltárása volt, különös tekintettel a hallgatók egymás közötti, illetve az oktatóval folytatott „osztálytermi” interakciójára.” (18–19) A felmérés eredményei megerősítik azt a távoktatásból már ismert jelenséget, mely szerint a távolsági oktatás keretei között nagyobb szerep jut a hallgatói önállóságnak, amely leginkább a tevékenységközpontú feladatvégzésben ölt testet. A hallgatói szerep ezen átalakulása – hívja fel Robin a figyelmet – együtt kell, hogy járjon az oktatói attitűd megváltozásával is, mivel a távolléti oktatás során az oktató nagyobb mértékben kell, hogy irányítsa, segítse az önálló hallgatói feladatvégzést. Ez a mentori kíséret az oktató részéről különösen fontos az olyan környezetben, ahol oktató és hallgató tartós fizikai távolságban van egymástól. A mentor szerep erősödésével ugyanakkor a tanárnak meg kell találnia az egyensúlyt a hallgató önálló munkavégzés ütemezése, és a csoportmunka dinamikája között, amelyet – Pym fogalmával élve – a kontrollált aszinkronitás alkalmazásával lehet megvalósítani. Robin felmérése azt is megmutatta, hogy nemcsak az attitűdöknek, hanem a kapcsolattartás módjainak is igazodnia kell ehhez a megváltozott oktatási környezethez, azaz felértékelődnek azok az online csatornák, amelyek hozzájárulnak a feladatvégzés sikeréhez.

Sereg Judit és Mány Dániel írása egy több féléves fordítói projektmunkáról szól, amely jelenléti oktatási formában kezdődött, de amelyet a körülmények megváltozása folytán menet közben kellett újrászervezni a távolsági oktatás követelményeihez igazodva. A projekt valós és összetett fordítási munkát jelentett a hallgatók számára, melynek során a résztvevők nemcsak fordítóként, hanem lektorként és a megbízóval való kapcsolattartóként is helyt kellett álljanak. A szerzők tapasztalata megerősíti az előző esettanulmányok következtetéseit, amennyiben egy kurzusvéleményezési felmérésben ők is azt figyelték meg, hogy a távolléti oktatásra való áttérés következtében a hallgatók önálló feladatvégzésére helyeződött át a hangsúly, amit a hallgatók kényszerű lépésnek tekintettek, de nem negatív tapasztalatként értékelték. A csapatmunka egyes formáit erősítendő az oktatóknak ugyanakkor különösen nagy figyelmet kellett szentelniük a terminológiai harmo-

nizáció folyamatának, valamint a webes alkalmazások használatának (Google Drive, Google Sheets). A hallgatói véleményekben nemcsak az online tér használatának előnyei, hanem az árnyoldalai is megmutatkoznak. Úgy tűnik, általánosítható az a vélemény, hogy magas csoportlétszám az online térben nehezíti a közös munkát. A szerzők ugyan létszámot nem említenek, de az adatok alapján arra lehet következtetni, hogy a maximum 6-8 fős csoportok lehetnek ideálisak az online térben végzett fordítói co-working munkamenet sikeres megvalósításához.

Petz András beszámolója szintén egy projektet mutat be „Digitális oktatás és mesterséges intelligencia – egy digitális oktatási platform használatának tapasztalatai” címmel. A szöveget olvasva nem tévedünk, amikor azt gondoljuk, hogy a mesterséges intelligencia nagyon is otthon érzi magát az online oktatási térben, fontos viszont leszögezni, hogy ez annak is köszönhető, hogy egy speciális szakterületen, az angol–magyar/magyar–angol jogi és gazdasági szaknyelv, pontosabban ezek terminológiai területén mozgunk. Petz András az általa kifejlesztett moduláris részrendszerekből álló Anglofon Studio névre keresztelt moduláris platform működésének bemutatásán keresztül egyfelelő áttekintést ad arról, hogy miként tud alkalmazkodni egy a képzési piacon már bizonyított távoktatási rendszer a távolsági oktatás keretei között is. Másfelől betekintést nyerhetünk magának a rendszernek az oktatási koncepciójába is, amelynek négyfázisú szakaszolásának minden fázisában (bemutatás, önálló gyakorlás, közös gyakorlás, számonkérés) szerephez jut a mesterséges intelligencia úgy, mint közvetítő eszköz (pl. flashcards, online feladatbankok), vagy mint a tanulást ösztönző módszer (pl. gamification), továbbá mint a csoportmunkát elősegítő felület (chat, fórum-felületek), és természetesen elektronikus vizsga formájában is. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy akkor tudja igazán segíteni a mesterséges intelligencia a tanár hagyományos munkáját, ha a rendszert az előzetesen lefektetett oktatási, képzési célkitűzések szolgálatába állítva következetesen fejlesztik, vagyis ha az oktatási platform mind a tanterv, mind a tematika, mind pedig a lecke szintjén integrálja a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket. Petz András a beszámolójának második felében megfontolandó tapasztalatokat oszt meg nemcsak a digitális tartalomfejlesztésről, de a tanár szerepének átértékeléséről és az értékelési mechanizmusok átalakulásáról is. Ezen kívül közreadja több, egymással összekapcsolható felmérés eredményét is, amelyekből az világlik ki, hogy az integrált digitális oktatási platform hatékonyan tudja segíteni a kurzuscélok megvalósítását, pontosabban és kissé leegyszerűsítve a következtetéseket: minél intenzívebben használja valaki platformot, annál valószínűbb, hogy jó eredményt ért el a számonkéréseken (80–81).

A kötet következő blokkját két olyan beszámoló alkotja, amelyek témája az egyik legnagyobb kihívást jelenti a távolléti oktatás számára. A tolmácsolás oktatása, legyen szó annak bármelyik formájáról, a közvélekedés szerint alapvetően jelenlétet igényel minden érintett fél részéről, így a tolmácsok képzésében igen nagy hangsúlyt szokás fektetni a *hic et nunc* (itt és most) szituációk kezelésének begyakorlására. Seresi Márta írása éppen ennek az itt és most helyzetnek hiányát pótló lehetőségekkel foglalkozik, és szövegének címe is arra a feszültségre utal,

ami a távolsági oktatásban bevett késleltetett (aszinkron) oktatás és a tolmácsolás oktatásának jelenre utaltsága között feszül: „Konszekutív tolmácsolás online oktatása aszinkron módszerekkel”.

Írásában Seresi feleleveníti, hogy az aszinkron módszerek, vagyis azok a módszerek, amikor „az online oktatási eszközt vagy tananyagot a hallgatók egymástól eltérő időben is igénybe tudják venni” (94), már az internet előtti korszakban is megvoltak, és a távolsági oktatást kikényszerítő járványhelyzet inkább csak előtérbe állította ezek használatát (Speech Pool, Speech Repository, 3D virtuális valóságok). Seresi részletesen bemutatja, hogy az általa vezetett kurzusokon hogyan kombinálta egymással a szinkron és aszinkron módszereket, és hogy a technikai keretek miként befolyásolták a tanár-diák interakciót. Mivel ez utóbbi téren érzékelte leginkább elidegenítő tényezőnek a technikai kereteket, ezért egy kérdőíves felmérésben arra volt kíváncsi, hogy „milyen módszertan szerint járnak el a hallgatók a hangfelvételekkel, és mennyire tartják hasznosnak az utólag kapott visszajelzéseket” (97). A kérdőív eredménye rávilágít az aszinkron módszer azon hiányosságára, hogy a tolmácsnak nincs lehetősége visszakérdezni, ami a jelenléti gyakorlás esetén adott lehet és az oktatói visszajelzéseket is nehézkes dekontextualizáltan, azaz az eredeti szituáció hiányában értelmezni. Összeségében Seresi arra a megállapításra jut, hogy „az aszinkron módon kapott visszajelzések a kontaktórai visszajelzéseknél kevésbé hasznosak. Oktatói oldalról pedig egészen biztosan többletmunkát kívánnak” (103), sőt a hallgatókra is igaz, hogy a munkaterhek „a távmódból adódóan többségüknek nőttek” (104).

Eszenyi Réka írása a tolmácsolás magasiskolájának is nevezett konferencia-tolmácsolás távolléti oktatási lehetőségeit tekinti át „Konferenciatolmácsolás oktatása a karantén idején: mit tanulhatunk ebből a rendkívüli féléből?” címmel. Már tanulmánya bevezetőjében megelőlegezi, hogy az új helyzet, azaz a távtolmácsolás (remote interpreting) a jövőben minden bizonnyal a tolmácsolás egyik bevett formája lesz. Ezért a járvány okozta kényszerhelyzet lehetőség is, amelyben a jövőbeni helyzeteket szimulálhatunk az oktatásban. Írásában röviden kitér a távtolmácsolás múltjára, illetve azokra a technikai eszközökre (Canvas, Zoom), amelyek révén a távtolmácsolás gyakorlása megkönnyíthető, tekintve, hogy a minőségi távtolmácsolás elképzelhetetlen megfelelő technikai háttér nélkül. Hosszabban mutatja be azt a speciális eszközrendszert, a KUDO-t, amely egy többnyelvű és többszoros webkonferencia alkalmazás, és amelyet az EMCI konzorcium ajánlott fel tagjai számára. Az eszköz jelentette előnyök közé sorolható, hogy megfelelően modellezi a virtuális térben a tolmácsolási szituációt, ugyanakkor sajnos vannak még orvosolandó technikai „gyermekbetegségei” is. Eszenyi mindazonáltal úgy ítéli meg, hogy a távtolmácsolás oktatásának technikai keretrendszere megfelel a kívánalmaknak, „és a KUDO jóvoltából sikerült végrehajtani a feladatot, konferenciáink 100%-ban autentikusnak bizonyultak, a jelenléti alkalmakhoz hasonlóan” (118).

A kötet harmadik blokkja egyfelől kitekint a szakirányú továbbképzések felé, másrészt pedig a vizsgaszituációkat veszi górcső alá. Hasonlóan a mesterszakos

fordító- és tolmácsképzéshez a két féléves „Audiovizuális fordító és szakfordító szakirányú továbbképzés”-ben is át kellett térni a távolsági oktatásra, ami – tekintve, hogy egy alapvetően kontaktóra típusú képzésről van szó – itt is nagy kihívás elé állított oktatót és hallgatót egyaránt. Sereg Judit ennek a képzésnek az egyik alapkursusát, a feliratozás órához kapcsolódó tapasztalatait osztja meg írásában. Mivel a kurzus komplex technikai tudás közvetítését célozza meg, ezért az átálláskor a távolsági üzemmódra elsősorban azzal a kérdéssel kellett számot vetni, hogy milyen akadályokat kell elhárítani a sikeres tudásátadás érdekében. A legelső akadály magának a megfelelő szoftvernek a kiválasztása, ami – mint Sereg rámutat – nem is feltétlenül és kizárólag a szoftver alkalmasságának a függvényében dőlt el, hanem több tényező együttesen határozta meg. Sereg választása a Subtitle Edit alkalmazásra esett, amelyet az is indokolt, hogy az egyik vezető magyarországi stúdió is ezt ajánlja szabadúszó fordítók számára (128). A szerző írásának második felében azokat a nehézségeket ecseteli, amelyek a távolsági oktatás során a tanár-diák, diák-tananyag, diák-diák interakcióban jelentkeztek, melyek közül talán az utóbbi emelendő ki, hiszen a távolsági oktatás egyik nehezen leküzdhető nehézsége, hogy a hallgatók sokkal kevesebb interakciót folytatnak egymással, ami negatívan befolyásolja a közös tanulási tapasztalatot, továbbá fokozza az elszigeteltség érzését is a résztvevőkben.

A távolsági oktatás természetesen a záróvizsgákat sem hagyta érintetlenül. A járványügyi helyzet több technikai, etikai kérdést is felvetett, amelyeket nagyon rövid időn belül kellett megoldania az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének. Ezeket az intézkedéseket és a távolsági oktatás kereteihez igazított vizsgák menetét és tanulságait foglalja össze Benedek Enikő, Eszenyi Réka, F. Csizmazia Erzsébet, Seresi Márta és Robin Edina által jegyzett beszámoló, amely a tanszék által lefolytatott mindhárom vizsga, (i) a mesterszakos fordító és (ii) tolmácsképzési záróvizsgák, valamint (iii) az európai uniós konferenciatolmács-képzést (EMCI) lezáró vizsga lebonyolítását ismerteti. Külön érdekesség, hogy a vizsgák áttekintésekor az írás a European Masters in Translation (EMT) és a European Masters in Conference Interpreting (EMCI) partnerintézmények járványhelyzeti eljárásait is bemutatja. Ha az alapvetően „internetes videokonferencia” (140.) formájában megvalósult záróvizsgák tanulságait összegezni kívánjuk, akkor első helyen emelendő ki, hogy a megváltozott vizsgakörülmények kiváltotta bizonytalanság alapvetően pozitív vizsgatapasztalatba fordult át. Ez természetesen nem volt elképzelhető anélkül a gondos technikai és adminisztratív előkészítő munka nélkül, ami az eseményeket megelőzte. Kiemelendő, hogy a szerzők a távolléti vizsgáztatás több elemét is áttemelhetőnek tartják a jelenléti vizsgáztatás folyamatába. Ilyen például a hallgatói vizsga-dokumentumok előzetes feltöltése és a vizsgabizottság számára történő, technikai értelemben vett könnyű hozzáférhetőségének biztosítása az online térben. Azonban elsősorban a tolmácsolási vizsgaszituációk online megvalósítása negatív tapasztalatokkal is együtt járt, melyek közül a fokozott stresszhelyzetet érdemes kiemelni, amit az oktatók folyamatos segítsége is csak nehezen tudott oldani.

A képzési szintek tudósutánpótlást biztosító szakaszát jelentő doktorképzésben, az ELTE Fordítástudományi Doktori Programja szervezésében a munkahelyi vitákat is távolléti formában kellett lebonyolítani. A műhelyvita megváltozott menetét és tanulságait foglalja össze Seidl-Pécs Olívia és Mátyás Dániel beszámolója. Ezen az ún. munkahelyi vitán a végleges disszertáció formai és tartalmi követelményeinek már megfelelő, de még nem véglegesített verziót véleményezi három opponens, és vitatja meg a jelölttel egy bizottsági ülés formájában. A távolléti helyzet nem tette lehetővé a jelenléti bizottsági ülést, ezért a műhelyvita szóbeli formáját a doktori program írásbeli vitára váltotta fel. A legnagyobb nehézséget természetesen az okozta, hogy az ezeken a műhelyvitákon megszokott interaktív, tudományos kérdéseket megvitató diskurzus nem valósulhatott meg, és ezt az írásos formával csak nehezen lehetett kiváltani. A bizottság ezt a problémát úgy igyekezett orvosolni, hogy a jelöltnek felajánlotta a telefonos konzultáció lehetőségét az értekezés előbírálóival.

A kötetet záró írást jegyző Robin Edina teljes egészében a hallgatóknak és a hallgatói perspektíva bemutatásának szenteli. Ha azt várjuk, hogy ebben a beszámolóban is mérési adatokból, valamint az azokból levont következtetésekről olvashatunk, akkor bizonyos értelemben csalódnunk kell. Nem adatokkal, hanem magukkal a hallgatókkal, az ő élményeikkel, szubjektív benyomásaikkal találkozhatunk, amelyek átszínezik a korábbi írásokban közölt beszámolókat, arcot és hangot adnak az adatoknak. Képet alkothatunk arról, hogy miként élték meg a hallgatók a távolléti képzést, a diáktársak és az együttes tanulás hiányát. De arról is olvashatunk, hogy miként reagált „a család és egyéb állatfajták” arra, hogy a képzés beköltözött a nappaliba, vagy – Robin Edina megfogalmazásával – hogyan okozott ez képzavart, „hiszen az otthon nem munkavégzésre, hanem pihenésre, visszavonulásra, kikapcsolódásra és családi együttlétre szolgál” (163).

Miért érdemes annak is haszonnal forgatni a kötetet, akinek szintén vannak első kézből tapasztalatai a fordító- és tolmácsképzés távolsági oktatásával? Legelőször is nyilván azért, mert mások tapasztalataiból mindig tanulhatunk és összevethetjük azokat a saját élményeinkkel. Jelen kötet azonban a szubjektív, egyéni tapasztalatokon túlmenően módszertanilag is jól megalapozott formában tárja eléink a tapasztalatokat és az esettanulmányok a mérési adatokból kiindulva olyan általánosításokat fogalmaznak meg, amelyek nemcsak a távolsági, hanem a jelenléti oktatásban is hasznosíthatók. Az egyik legfontosabb ilyen általános tapasztalat, hogy az e-tanulási környezet bevonása a jelenléti oktatásba kiszélesíti az oktató mozgásterét mind a feladatok ütemezése, mind a munkaformák, de a kapcsolattartás tekintetében is, melynek révén a hallgatók nagyobb önállóságot kapnak a feladatvégzés terén, ami végső soron arra készíti fel őket a képzésben, ami a képzés egyik legfőbb célja, nevezetesen, hogy megalapozott, önálló döntéseket hozni képes fordítókká és tolmácsokká váljanak. Általános megfigyelésként az is rögzíthető, hogy a távolsági oktatás során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a különböző szintű interakciókra (tanár-diák, diák-diák), hiszen ezek az interakciók nemcsak a képzés sikerét, hanem a résztvevők, érintettek mentális egészségét is szolgálják.

A kötetről a MANYE Fordítástudományi Szakosztályának új kezdeményezése a #transpub tudományos ismeretterjesztő rendezvénysorozata is beszámolt 2021. március 24.-én egy könyvbemutató formájában. A rendezvényen részt vettek a szerkesztők és a szerzők, sokan pedig online követték az eseményt. A szerzőkkel folytatott beszélgetés elérhető a MANYE #transpub oldalán: <http://forditastudomany.hu/transpub/>

A kötet letölthető az ELTE Fordítás- Tolmácsképző Tanszékének honlapjáról: http://www.eltereader.hu/media/2020/12/Eszenyi_Seresi_Robin_Tavoll%C3%A9ti-oktatas.pdf

